

Türk Ceza Hukukunda Müsamaha Edilen Zimmet Kavramı ve Müsamaha Edilen Zimmetin Cezalandırılmamasının Nedeni^(*)

Arş. Gör. Arif Emre SÜMER^(**)

Öz

Zimmet suçu Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 247'nci maddesinde düzenlenmiştir. Bu suç, bir kamu görevlisinin, görevi nedeniyle zilyetliği kendisine bırakılmış olan veya koruma ve gözetmekle yükümlü olduğu malı kendisinin ya da başkasının zimmetine geçirmesiyle işlenir. Zimmete geçirme, mal üzerinde malik gibi tasarrufta bulunmayı ifade etmektedir. Türk doktrininde genel olarak, kamu görevlisinin, zilyetliği veya koruma ve gözetimi kendisine bırakılan ve ekonomik değeri çok düşük olan malı zimmetine geçirmesi halinde TCK'nın 247'nci maddesindeki suçun oluşmayacağı kabul edilmektedir. Çalışmamızda, "müsamaha edilen zimmet" olarak ifade edilen bu durumun mahiyeti ile bu nitelikteki fiillerin cezalandırılmamasının hukuki gerekçesi doktrinindeki görüşler doğrultusunda incelenecektir.

Anahtar Kelimeler

Zimmet, Müsamaha Edilen Zimmet, Hukuka Uygunluk Sebebi, Varsayılan rıza, Sosyal Uygunluk.

^(*) [Yayın Kuruluna Ulaştığı Tarih:](#) 31.08.2023 - [Kabul Edildiği Tarih:](#) 04.10.2023.

[Atıf Şekli:](#) Arif Emre Sümer, 'Türk Ceza Hukukunda Müsamaha Edilen Zimmet Kavramı ve Müsamaha Edilen Zimmetin Cezalandırılmamasının Nedeni' (2023) 13(2) Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1241, 1269.

[DOI:](#) 10.52273/sduhfd..1353243.

^(**) İzmir Bakırçay Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı, İzmir, Türkiye.

[E-posta:](mailto:arifemre.sumer@bakircay.edu.tr) arifemre.sumer@bakircay.edu.tr.

[Orcid:](http://orcid.org/0000-0001-7382-4922) http://orcid.org/0000-0001-7382-4922.

The Concept of Tolerated Embezzlement in Turkish Criminal Law and the Reason for not Punishing Tolerated Embezzlement

Abstract

The crime of embezzlement is regulated in Article 247 of the Turkish Penal Code (TCK). This offense is committed when a public official embezzles from himself or someone else the property, the possession of which has been left to him due to his duty or which he is obliged to protect and supervise. Embezzlement refers to disposing of the property as if it were the owner. In the Turkish doctrine, it is generally accepted that the offense under Article 247 of the TCK will not occur if the public official embezzles the property whose possession or protection and supervision is entrusted to him and whose economic value is very low. In our study, the nature of this situation, which is expressed as “*tolerated embezzlement*”, and the legal justification for not punishing such acts will be examined in line with the opinions in the doctrine.

Keywords

Embezzlement, Tolerated Embezzlement, Reason of Lawfulness, Presumed Consent, Social Convenience.

Extended Summary

The Turkish Criminal Code (TCK) does not specify whether the offense of embezzlement will occur if a public official uses for his own private needs a property of very low economic value, the possession of which is left to him or which he is obliged to protect and supervise.

The majority of the doctrine argues that the crime of embezzlement will not occur in this case, which is referred to as tolerated embezzlement. As a matter of fact, in the justification of Article 249 of the TCK, which regulates the crime of embezzlement, it is stated that this act can be met with tolerance if the value of the embezzled property is very small. Although the majority of the doctrine states that tolerated embezzlement will not be punished, there are different opinions among the authors on the justification for reaching this conclusion.

According to the first of the views that argues that tolerated embezzlement does not constitute a crime and will not be punished, the justification for this result is that the illegality element of the act will disappear with the presumed consent of the administration. When the unlawfulness element of the offense is absent, it is not possible to talk about the existence of a punishable act. In other words, this view states that with the presumed consent of the administration, acts of embezzlement that are tolerated will become lawful.

According to another view that argues that tolerated embezzlement does not constitute a crime and will not be punished, the justification for this conclusion is that the unlawfulness of such acts will be eliminated by custom and usage. In other words, this view states that acts of embezzlement that are tolerated by custom and usage will become lawful.

According to the last opinion in the doctrine, which argues that tolerated embezzlement does not constitute a crime and will not be punished, and which is also correct in our opinion, the justification for this conclusion is the social appropriateness of such acts, not the fact that they become lawful by custom and usage or the presumed consent of the administration.

Tolerated embezzlement cannot become lawful with the presumed consent of the administration. This is because the consent of the relevant person is a reason of lawfulness regulated in the second paragraph of Article 25 of the TCK. In order for consent to render an act lawful; the person must have a right that he/she can absolutely dispose of, the person must be competent to give consent, the consent must not be based on a defective will, the consent must be disclosed before the act and the consent must not be contrary to law and morality.

The consent of the person concerned does not constitute a reason for compliance with the law in crimes regulated under the "Crimes Against Society" and "Crimes Against the Nation and the State" sections of the TCK, where everyone who makes up the society is a victim. This is because the person or persons who will consent to the act are not certain. Since the victim of the crime of embezzlement is everyone constituting the society, it is not legally possible for the administration to consent to an act of this nature.

Therefore, in the crime of embezzlement, the consent of the person concerned (the administration) cannot render the act lawful.

The second justification for the fact that tolerated embezzlement cannot become lawful with the presumed consent of the administration is that lawfulness is related to the entire legal order. In other words, the acceptance of an act as lawful will eliminate its unjust character, and it will not be possible to apply sanctions in other areas of law to the act in question. Even if it can be said that tolerated embezzlement does not constitute a crime, it cannot be said that this act, which essentially continues to be unjust, is in accordance with the law.

The legal justification for not punishing tolerated embezzlement cannot be the acceptance that such acts become lawful through custom and tradition. Because, although it is accepted by some authors in the doctrine that custom and tradition may be a reason for compliance with the law, as explained above, the fact that an act is in accordance with the law means that it does not contradict any area of the legal order. Although tolerated embezzlement is not punishable, it cannot be said that acts of this nature are in compliance with the entire legal order.

The reason why tolerated embezzlement is not punished is the social appropriateness of such acts. This is because, in the course of the historical process, it is possible to exclude certain acts that comply with the legal definition from the punishable area due to their tolerability in the eyes of society. Here, in fact, the elements in the legal definition of the crime have come to the fore in terms of its external appearance, but the act is not punished because it is in conformity with the social order. In other words, although the unjust character of the tolerated act of embezzlement continues, the typicality element of the crime is not completed.

Although there are different opinions in the doctrine, in our opinion, in case of social conformity of the act, a reason for compliance with the law does not arise, and this situation causes the disappearance of typicality. As a matter of fact, tolerated embezzlement is not a lawful act. This act, which continues to be unjust, ceases to be punishable only due to social conformity. It is possible to impose disciplinary sanctions on the public official who commits the act of tolerated embezzlement, as well as to compensate the resulting damage from the public official. If the tolerated embezzlement is deemed to be lawful, it would not be possible to impose these sanctions on the public official.

GİRİŞ

Yalnızca kamu görevlileri tarafından işlenmesi mümkün olan zimmet suçu, bir kamu görevlisinin, görevi gereği zilyetliği kendisine bırakılan veya koruma ve gözetmekle yükümlü olduğu malı kendisinin ya da başkasının zimmetine geçirmesiyle işlenir. Zimmete geçirme, mal üzerinde bir malikin bulunabileceği tasarruflarda bulunma anlamına gelir.

Bu suçun düzenlendiği TCK'nın¹ 247'nci maddesinin üçüncü fıkrasında, kul lanma zimmeti olarak da ifade edilen, kamu görevlisinin zilyetliği kendisine bırakılan veya koruma ve gözetmekle yükümlü olduğu malı geçici bir süre kullandıktan sonra iade etmek üzere zimmete geçirmesi hali daha az ceza verilmesini gerektiren nitelikli hal olarak hükme bağlanmıştır. Benzer şekilde TCK'nın 249'uncu maddesinde de zimmete geçirilen malın değerinin düşük olması durumu daha az ceza verilmesini gerektiren nitelikli hal olarak düzenlenmiştir. Kamu görevlisinin zilyetliği kendisine bırakılan veya koruma ve gözetmekle yükümlü olduğu ekonomik değeri çok düşük bir malı kendi özel ihtiyaçları için kullanması durumunda ise zimmet suçunun oluşup oluşmayacağına ilişkin bir belirleme kanunda bulunmamaktadır.

Doktrinin büyük çoğunluğu, müsamaha edilen zimmet olarak ifade edilen bu durumda zimmet suçunun oluşmayacağını savunmaktadır. Nitekim, TCK'nın 249'uncu maddesinin gerekçesinde de zimmete geçirilen malın değerinin çok az olması durumunda bu fiilin hoşgörü ile karşılanabileceği ifade edilmiştir. Doktrinde büyük çoğunluk müsamaha edilen zimmetin cezalandırılmayacağını belirtmekle birlikte bu sonuca ulaşma gerekçesi noktasında müellifler arasında farklı görüşler vardır. Çalışmamızda zimmet suçu hakkında genel bilgiler verildikten sonra, müsamaha edilen zimmetin anlamı ve kapsamı, müsamaha edilen zimmetin nasıl belirleneceği ve benzer kavramlardan farkı ile bu nitelikteki fiillerin neden cezalandırılmadığı doktrinde görüşler doğrultusunda analiz edilecektir.

I. ZİMMET SUÇU HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Bu başlık altında zimmet suçu hakkında genel bilgiler verilirken kabul ettiğimiz suç teorisinin sistematığından hareket edilecektir. Bu kapsamda ilk olarak zimmet suçunda korunan hukuki değerin ne olduğu açıklanacaktır. Daha sonra, çalışmanın konusu itibarıyla önem arz eden suçun maddi unsurları ile suçun manevi unsuru ortaya konulacaktır. Suçun maddi unsurları kapsamında; suçun konusu, fail, mağdur,

¹ Türk Ceza Kanunu, Kanun Numarası: 5237, Kabul Tarihi: 26.09.2004, RG. 12.10.2014/25611.

fiil ve nitelikli haller ele alınacaktır. Nedensellik bağı ve objektif isnadiyete değinilmeyecektir. Suçun sırf hareket suçu niteliğinde olması nedeniyle netice unsurundan da bahsedilmeyecektir. Suçun bir diğer unsuru olan hukuka aykırılıkla ilgili açıklamalara müsamaha edilen zimmet kavramı açıklanırken yer verileceği için bu başlık altında ayrıca değinilmeyecektir. Çalışmanın konusuyla doğrudan ilgili olmaması ve farklı bir özellik arz etmemesi sebebiyle suçun unsurları dışında kalan suçun özel görünüş şekilleri ile kusurluluk bahsine de burada değinilmeyecek, yalnızca TCK'nın 248'inci maddesinde düzenlenen etkin pişmanlık hükmünden bahsedilecektir.

A. Korunan Hukuki Değer

Zimmet suçu TCK'nın "Millete ve Devlete Karşı Suçlar" başlıklı dördüncü kısmının "Kamu İdaresinin Güvenilirliğine ve İşleyişine Karşı Suçlar" başlıklı birinci bölümünde düzenlenmiştir². Suçun kanunda düzenlendiği yeri de göz önünde bulunduran doktrinin çoğunluğuna göre bu suç ile korunan hukuki değer, kamu görevlilerinin görevlerinin gereğine uygun davranacaklarına dair toplumda duyulan güvendir³. Nitekim sosyal barışın tesisi ve devamı toplumsal güvene dayanmaktadır. Toplumun en çok güvenmesi gereken kişiler ise kamu görevlileridir. Kamu görevlileri, kendilerine bırakılmış olan veya koruma ve gözetmekle yükümlü olduğu mallar üzerinde bu amaca aykırı tasarruflarda bulunmaları halinde sosyal barış zarar görecektir ve kamu görevlilerine duyulan güven sarsılacaktır. Bu neticeyi önlemek amacıyla zimmet suçu ihdas edilmiştir.

² TCK m.247: "(1) Görevi nedeniyle zilyedliği kendisine devredilmiş olan veya koruma ve gözetimiyle yükümlü olduğu malı kendisinin veya başkasının zimmetine geçiren kamu görevlisi, beş yıldan oniki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (2) Suçun, zimmetin açığa çıkmamasını sağlamaya yönelik hileli davranışlarla işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır. (3) Zimmet suçunun, malın geçici bir süre kullanıldıktan sonra iade edilmek üzere işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranına kadar indirilebilir."

³ M. Emin Artuk, Ahmet Gökçen, M. Emin Alşahin ve Kerim Çakır, *Ceza Hukuku Özel Hükümler* (18. Baskı, Adalet Yayınevi 2019) 969; Güneş Okuyucu Ergün, *Türk Ceza Hukukunda Zimmet Suçu* (1. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2008) 66-72; Volkan Aslan, 'Zimmet Suçu' (2013) 71(1) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 43,48; Doktrindeki bazı müelliflere göre bu suçla ayrıca Devletin mali menfaatleri de korunmaktadır. Bkz. Nevzat Toroslu, *Ceza Hukuku Özel Kısım* (8. Baskı, Savaş Yayınevi 2015) 280, Doğan Soyaslan, *Ceza Hukuku Özel Hükümler* (10. Baskı, Yetkin Yayınları 2014) 735; Rezzan İtişgen, 'Türk Ceza Hukukunda Zimmet Suçu' (2013) 71(1) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 639,640; Doktrinde Aytakin İnceoğlu, zimmet suçunda korunan hukuki değer in birden fazla olduğunu belirtmektedir. Müellife göre bu suçla, hem kamu görevlilerinin dürüst davranma yükümlülükleri sebebiyle kamu idaresine duyulan güven hem de malın üçüncü kişiye ait olması halinde bu kişilerin mali menfaatleri korunmaktadır. Bkz. Asuman Aytakin İnceoğlu, 'Zimmet' Özel Ceza Hukuku, C. IX, Kamu İdaresinin Güvenilirliğine ve İşleyişine Karşı Suçlar (1. Baskı, On İki Levha Yayıncılık 2021) 21.

B. Suçun Maddi Unsurları

1. Suçun Konusu

Suçun konusu, görevi gereği zilyetliği kamu görevlisine bırakılmış olan veya kamu görevlisinin koruma ve gözetim yükümlülüğünün olduğu taşınır veya taşınmaz mallardır⁴. Burada önemli olan husus, suça konu malın herhangi bir sebeple kamu görevlisinin eline geçmesi değil, kamu görevlisine görevi gereği teslim edilmiş olmasıdır⁵. Bu suç bakımından mal kavramının içine para, kıymetli evrak ve tahvil gibi Devlete ait diğer değerler de girmektedir⁶.

2. Fail

Zimmet suçu yalnızca kamu görevlilerinin işleyebileceği özgü bir suçtur⁷. Bu suçun faili herkes olamaz⁸. Kamu görevlisi kavramı TCK'nın 6'ncı maddesinde

⁴ Toroslu (n 3) 281; Taşınmaz malın suçun konusu olamayacağına ilişkin görüş için bkz. Zeki Hafızoğulları ve Ezgi Aygün Eşitli, *Kamu İdaresinin Güvenilirliğine ve İşleyişine Karşı Suçlar* (1. Baskı, U-S-A Yayıncılık 2014) 13; Zimmet suçu 765 sayılı TCK'nın 202'nci maddesinde düzenlenmekteydi. Suça konu olacak mallar madde metninde para, para hükmündeki evrak ve senetler ve sair mallar olarak ifade edilmekteydi. 765 sayılı TCK'da düzenlenen zimmet suçu hakkında detaylı bilgi için bkz. Faruk Erem, 'Zimmet ve İhtilas' (1957) 14(1) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 38-47. Doktrindeki bazı müelliflere göre "mal" terimi her türlü eşyayı kapsadığından 765 sayılı TCK'nın 202'nci maddesinde diğer ibarelere yer verilmesi gereksiz bir durumdu. Bkz. Artuk, Gökçen, Alşahin ve Çakır (n 3) 967.

⁵ Neslihan Can, 'Türk Ceza Kanunu'nda Zimmet Suçu' (2020) 25(43) Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 239, 253.

⁶ İzzet Özgenç, *Zimmet Suçu* (2. Bası, Seçkin Yayıncılık 2012) 14; Aslan (n 3) 48; Soyaslan (n 3) 735; Artuk, Gökçen, Alşahin ve Çakır (n 3) 977-979; Durmuş Tezcan, M. Ruhan Erdem ve R. Murat Önoğ, *Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku* (18. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2020) 1252; Aytekin İncooğlu (n 3) 33.

⁷ Toroslu (n 3) 282; Soyaslan (n 3) 736; Ahmet Hulusi Akkaş ve Eren Akpınar, 'Kullanma Zimmeti' (2021) (2) Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 465,467; Aytekin İncooğlu (n 3) 22; Artuk, Gökçen, Alşahin ve Çakır (n 3) 974; Kamu görevlisi olmayan bir kişiye muhafaza etmek veya belirli bir şekilde kullanmak üzere bırakılan bir mal üzerinde bu kişi tarafından malik gibi tasarrufta bulunulması ya da devir olgusunun inkar edilmesi halinde TCK'nın 155'inci maddesinde düzenlenen güveni kötüye kullanma suçu gündeme gelecektir. İlgili suç tipi şu şekilde düzenlenmiştir: "(1) Başkasına ait olup da, muhafaza etmek veya belirli bir şekilde kullanmak üzere zilyedliği kendisine devredilmiş olan mal üzerinde, kendisinin veya başkasının yararına olarak, zilyedliğin devri amacı dışında tasarrufta bulunan veya bu devir olgusunu inkar eden kişi, şikayet üzerine, altı aydan iki yıla kadar hapis ve adli para cezası ile cezalandırılır. (2) Suçun, meslek ve sanat, ticaret veya hizmet ilişkisinin ya da hangi nedenden doğmuş olursa olsun, başkasının mallarını idare etmek yetkisinin gereği olarak tevdi ve teslim edilmiş eşya hakkında işlenmesi halinde, bir yıldan yedi yıla kadar hapis ve üçbin güne kadar adli para cezasına hükmolunur."

⁸ 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nda düzenlenen zimmet suçu TCK'nın 247'nci maddesine göre özel hüküm niteliği taşıdığından, bu suçun "banka yönetim kurulu başkan ve üyeleri ile diğer mensupları" tarafından işlenmesi durumunda bankacılık zimmeti suçu gündeme gelecektir.

“kamusal faaliyetin yürütülmesine atama veya seçilme yoluyla ya da herhangi bir surette sürekli, süreli veya geçici olarak katılan kişi” olarak tanımlanmıştır. Tanımdan da anlaşılacağı üzere kanunda kamu görevlisinin kapsamı oldukça geniş tutulmuştur. Bu niteliğe sahip olmayan kişilerin zimmet suçunun faili olması mümkün olmamakla birlikte, failin kamu görevlisi sıfatını bilmeleri halinde azmettiren ya da yardım eden olarak suçun işlenişine iştirak etmeleri mümkündür⁹.

3. Mağdur

Kamu idaresinin güvenilirliğine ve işleyişine karşı işlenen diğer suçlarda olduğu gibi, bu suçta da mağdur toplumu oluşturan herkeştir¹⁰. Zira, kendilerine bir malın zilyetliği bırakılan veya bir mal üzerinde koruma ve gözetim yetkisi olan kamu görevlilerinin bu görevin gereğine uygun hareket edeceklerine dair toplumda bir güven bulunmaktadır. Bu suçun işlenmesiyle söz konusu güven zedelenmekte, dolayısıyla toplumdaki herkes mağdur olmaktadır¹¹. Malın zimmete geçirilmesinden müşahhas olarak zarar gören kişiler ise suçtan zarar gören sıfatını haizdirler¹².

4. Fiil

Zimmet suçu, kamu görevlisinin, zilyetliği kendisine bırakılan veya koruma ve gözetmekle yükümlü olduğu bir malı kendisinin ya da başkasının zimmetine geçirmesiyle işlenmiş olur. Burada zikredilen zimmete geçirmeden maksat; mal üzerinde zilyetliği haklı gösteren sebeplerle bağdaşmayan ya da malın tahsis amacına aykırı işlemlerde bulunmak, başka bir deyişle zilyetliği mülkiyete dönüştürmektir¹³. Dolayısıyla, ancak malikin tasarrufundaki yetkileri kamu görevlisinin ya da malı zimmetine geçirdiği üçüncü kişinin gerçekleştirme imkânı bulması halinde zimmet suçu gündeme gelecektir¹⁴. Bu yetkiler malın kullanılması, semerelerinden yararlanılması, tüketilmesi veya mal üzerinde çeşitli tasarruflarda bulunulmasıdır¹⁵.

Bkz. Devrim Güngör, ‘5411 sayılı Bankacılık Kanununda Zimmet Suçu’ (2009) 67(4) Ankara Barosu Dergisi 23,23.

⁹ Aslan (n 3) 49; Hafizoğulları ve Aygün Eşitli (n 4) 11.

¹⁰ Artuk, Gökçen, Alşahin ve Çakır (n 3) 977; Can (n 5) 257-258; Aytekin İnceoğlu (n 3) 30.

¹¹ Aslan (n 3) 52.

¹² Özgenç (n 6) 48-49; Aslan (n 3) 52; Aytekin İnceoğlu (n 3) 30.

¹³ Toroslu (n 3) 283; Soyaslan (n 3) 737; Özgenç (n 6) 21; Selami Turabi, *Zimmet Suçları* (1. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2012) 39-40.

¹⁴ Özgenç (n 6) 21; Artuk, Gökçen, Alşahin ve Çakır (n 3) 970; Can (n 5) 258.

¹⁵ Oğuz Sadık Aydos, *Pratik Eşya Hukuku* (5. Baskı, Gazi Kitabevi 2022) 123; “Suç konusu malın zimmete geçirilmesi, mal üzerinde malik sıfatıyla tasarrufta bulunmasıdır. Mal edinme malın

Sırf hareket suçu niteliğinde olan zimmet suçu icrai bir fiille işlenebileceği gibi ihmalî bir fiille de işlenebilir¹⁶. Malın yok edilmesi ya da bozulması durumunda zimmet suçu oluşmaz¹⁷. Zimmete geçirme kastı olmaksızın kamu görevlisinin zilyetliğine veya koruma ve gözetimine bırakılan malın kötüye kullanılması halinde yine zimmet suçu gündeme gelmeyecektir¹⁸.

amacı dışında kullanılması, tüketilmesi şeklinde olabileceği gibi, bir başkasına satılması ya da devri şeklinde gerçekleşmesinin mümkün olduğu kabul edilmektedir.", Yargıtay CGK, 5-1111/638, 5.11.2019 <<https://legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>> Erişim Tarihi 17 Ağustos 2023.

¹⁶ Can (n 5) 259-261; Aytekin İnceoğlu (n 3) 39; "1512 sayılı Noterlik Kanunu'nun 151. maddesine göre Türk Ceza Kanunu uygulamasında kamu görevlisi sayılan noterlerin bu Kanun'un 118. maddesi gereğince noterliklerde yapılan işlemler ve düzenlenen kağıtlar dolayısıyla özel kanunları uyarınca ödenmesi gereken ve makbuz karşılığı tahsil ettikleri vergi, resim ve harçlar ile değerli kağıt bedellerini aynı Kanun'un 119., daha sonra yürürlüğe giren 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu uyarınca tahsil ettikleri katma değer vergisini ise anılan Kanun'un 46. maddesinde gösterilen sürelerde ilgili vergi dairesine yatırmalarının gerektiği, olay tarihlerinde noter olan sanığın 2001 yılı Ağustos ayından 2002 yılı Eylül ayına kadar yaptığı işlemler sırasında bu verginin asıl mükellefi iş sahiplerinden peşin tahsil ettiği toplam 18.738.950.000 lira tutarındaki (18.738,95 TL) katma değer vergilerini yatırmayarak mal edindiğinin, yine 2001 yılı Eylül, Kasım ve Aralık ayları içerisinde mevzuat gereği 15'er günlük dönemler halinde ve her dönem sonunda 7 iş günü içerisinde Maliye'ye yatırmak zorunda olduğu toplam 11.149.841.479 lira (11.149,84 TL) harç, damga vergisi ve değerli kağıt bedellerini dönemler itibarıyla yatırmaması gereken 25.09.2001, 09.10.2001, 26.11.2001, 11.12.2001 ve 10.01.2002 tarihleri yerine 23 ila 94 gün arasındaki gecikmelerle yatırmak suretiyle bu miktarları 17.10.2002 tarihli inceleme tutanağında belirtilen sürelerde uhdesinde tuttuğunun idari soruşturma raporu ve ekinde yer alan tespitler ve sanığın ikrarıyla sabit olduğu, 2001 yılı Eylül, Kasım ve Aralık ayları içerisinde yatırmadığı harç, damga vergisi ve değerli kağıt bedellerinin, 1512 sayılı Noterlik Kanunu'nun 118, 119 ve 120. maddeleri uyarınca S... İkinci Noteri olan sanığa görevinden dolayı tevdi edilmiş olması, bu değerler üzerinde muhafaza ve denetim sorumluluğunun bulunması ve açıklanan düzenlemeler karşısında ilgililerinden nakden alıp, beyan ve ödeme için öngörülen zaman aralıklarında muhafaza ederek, doğru ve eksiksiz biçimde Hazine'ye intikalini teminle görevli olan sanığın eyleminin zincirleme biçimde basit zimmet suçunu oluşturacağı, noterlik görevinin niteliği ve suça konu paranın bu görevden dolayı tevdi edilmiş olması nedenleriyle katma değer vergisini ödemeyen diğer serbest meslek erbaplarıyla eş tutulamayacağı ve ödemedi kaçınmanın gecikme zammına neden olmasının da bu durumu değiştirmeyeceği, ilk hükmün sanık müdafii tarafından temyiz edilmesinin de sanık açısından yalnızca ceza miktarı itibarıyla kazanılmış hakka konu olacağı gözetilmeden, oluşa uygun düşmeyen gerekçelerle yazılı biçimde beraate kararı verilmesi...", Yargıtay 5 CD, 126/25109, 08.12.2011 <<https://legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>> Erişim Tarihi 17 Ağustos 2023.

¹⁷ Can (n 5) 258.

¹⁸ Artuk, Gökcen, Alşahin ve Çakır (n 3) 971; Toroslu (n 3) 283: Müellifin verdiği bir örneğe göre, harcanma biçimi takdire bağlı olan bir paranın israf edilmesi zilyetliğin kötüye kullanılmasına örnektir ve burada zimmet suçu oluşmamıştır.

5. Nitelikli Hâller

Zimmet suçunun düzenlendiği TCK'nın 247'nci maddesinin ikinci fıkrasında daha fazla ceza verilmesini gerektiren bir nitelikli hale, 249'uncu maddede ise daha az ceza verilmesini gerektiren bir nitelikli hale yer verilmiştir. Buna göre, suçun zimmetin açığa çıkmamasına yönelik hileli davranışlarla işlenmesi halinde faile verilecek ceza yarı oranında artırılacaktır¹⁹. Zimmet suçunun konusunu oluşturan malın değerinin az olması halinde ise faile verilecek cezanın yarı oranına kadar indirilmesi mümkündür. Malın değeri, suçun işlendiği zamana göre belirlenecektir²⁰.

TCK'nın 247'nci maddesinin üçüncü fıkrasında "kullanma zimmeti" olarak ifade edilen, zimmet suçunun, malın geçici bir süre kullanıldıktan sonra iade edilmek üzere işlenmesi halinde hâkime daha az ceza verilmesi noktasında takdir yetkisi veren bir hüküm bulunmaktadır. Buna göre, kamu görevlisinin söz konusu malı iade etmek üzere ve mal edinme amacı gütmeksizin geçici süreliğine zimmetine geçirmesi durumunda cezasında indirim yapılabilecektir²¹.

C. Suçun Manevi Unsuru

Zimmet suçu ancak kast ile işlenebilir²². Bu suçun taksirle işlenmesi mümkün değildir. En genel anlamıyla kast, suçun kanuni tanımındaki unsurların bilerek ve

¹⁹ Failin zimmet suçunun ortaya çıkmasını engellemek için resmî veya özel belgede sahtecilik yapması durumunda TCK'nın 212'nci maddesi uyarınca hem zimmet suçundan hem de resmî belgede sahtecilik ya da özel belgede sahtecilik suçundan ayrı ayrı cezaya hükmedilecektir. Bkz. Özgenç (n 6) 35.

²⁰ Artuk, Gökçen, Alşahin ve Çakır (n 3) 983; Toroslu (n 3) 289; Turabi (n 13) 111; Aslan (n 3) 64; Faile daha az ceza verilmesi sonucunu doğuran bu duruma 765 sayılı TCK döneminde de yer verilmekteydi. Bkz. Erem (n 4) 45-46.

²¹ Akkaş ve Akpınar (n 7) 474; "Tüm dosya kapsamına, bilirkişi kurulu raporuna, hayatın olağan akışına göre Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığında başmüfettiş olarak görev yapan sanık S. S.'un, 2009 yılı Nisan, Temmuz, Eylül, Ekim, Kasım, Aralık ve 2010 yılı Ocak aylarında aldığı harcırah avanslarından yaptığı harcamalar düşüldükten sonra kalan miktarları Rehberlik ve Teftiş Başkanlığı Yönetmeliğinin 92. maddesi uyarınca ilgili ayın son günü iade etmesi gerekirken, Nisan 2009 tarihinde 1.144,05 TL avans artığını 209 gün, Temmuz 2009'da 690,20 TL avans artığını 159 gün, Eylül 2009'daki 2.175,50 TL avans artığını 98 gün, Ekim 2009'daki 1.688,77 TL avans artığını 83 gün, Kasım 2009'da 210,27 TL avans artığını 60 gün, Aralık 2009'daki 1.821,55 TL avans artığını 74 gün, Ocak 2010'daki 1.412,06 TL avans artığını 73 gün üzerinde tuttukten sonra kurumun hesabına yatırması şeklinde gerçekleştiği anlaşılan eylemlerinin zincirleme kullanma zimmeti suçunu oluşturduğu nazara alınarak...", Yargıtay 5 CD, 7176/1094, 19.01.2015 <<https://legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>> Erişim Tarihi 04 Ağustos 2021.

²² Soyaslan (n 3) 738; İtişgen (n 3) 647; Halid Özkan, *Türk Ceza Kanununda Zimmet Suçu* (1. Baskı, Adalet Yayınevi 2013) 67-68; Osman Yaşar, Hasan Tahsin Gökcan ve Mustafa Artuç, *Yorumlu-Uygulamalı Türk Ceza Kanunu 5. Cilt* (2. Baskı, Adalet Yayınevi 2014) 7456.

isteyerek gerçekleştirilmesidir²³. Failde, zilyetliğine veya koruma ve gözetimine bırakılan malı zimmete geçirme bilinç ve iradesinin bulunduğu genel kastın varlığı yeterlidir, ayrıca bir saik veya amaca gerek bulunmamaktadır²⁴. Suçun olası kast ile işlenmesi de mümkündür²⁵.

D. Suçun Cezasında İndirim Yapılmasını Gerektiren Şahsi Sebep: Etkin Pişmanlık

TCK'nın 248'inci maddesinde zimmet suçunda geçerli olmak üzere bir etkin pişmanlık düzenlemesine yer verilmiştir. Etkin pişmanlık; suçun tüm unsurlarıyla tamamlanmasından sonra, failin pişmanlık duyarak suçun zararlı sonuçlarını ortadan kaldırma veya suçu ve suçluların ortaya çıkarılmasına katkı sağlama gibi aktif bir edimde bulunması halinde cezanın ortadan kaldırılması ya da daha az ceza verilmesini gerektiren şahsi bir sebeptir²⁶.

Dolayısıyla, bu etkin pişmanlık hükmünün uygulanabilmesi için zimmet suçunun tamamlanmış olması gerekmektedir. Zimmet suçu, zimmete geçirme fiillerinin gerçekleştiği anda tamamlanmış olur²⁷. Hükme göre etkin pişmanlıktan yararlanabilmesi için failden beklenen aktif edim, zimmete geçirilen malın aynen iadesi veya zararın tamamen tazmin edilmesidir²⁸. Bu aktif edimin soruşturma

²³ Faruk Erem, *Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku Cilt: I Genel Hükümler* (8. Baskı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları 1968) 460-463; Nevzat Toroslu, *Ceza Hukuku Genel Kısım* (19. Baskı, Savaş Yayınevi 2013) 197; Hamide Zafer, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (7. Bası, Beta Yayınevi 2019) 290-292; Berrin Akbulut, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (6. Baskı, Adalet Yayınevi 2019) 397; Bahri Öztürk ve Mustafa Ruhan Erdem, *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku* (20. Bası, Seçkin Yayıncılık 2020) 242-243; İzzet Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (17. Bası, Seçkin Yayıncılık 2021) 241-242; Özbek VÖ, Doğan K ve Bacaksız P, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (13. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2022) 258.

²⁴ Toroslu (n 3) 286; Artuk, Gökçen, Alşahin ve Çakır (n 3) 983.

²⁵ Tezcan, Erdem ve Önok (n 6) 1273.

²⁶ Bkz. Yasemin Baba, *Türk Ceza Kanunu'nda Etkin Pişmanlık* (1. Baskı, On İki Levha Yayıncılık 2013) 3-4; Sulhi Dönmezer ve Sahir Erman, *Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku Cilt II* (14. Bası, Der Yayınları 2019) 151-152; Mahmut Koca ve İlhan Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (13. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2020) 446; Hakan Hakeri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (22. Baskı, Adalet Yayınevi 2019) 517; Arif Emre Sümer, 'Yargı Kararları Çerçevesinde Örgüt Suçlarında Etkin Pişmanlık' (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2021) 5.

²⁷ Toroslu (n 3) 285; Özkan (n 22) 60; Yaşar, Gökcan ve Artuç (n 22) 7456; Tezcan, Erdem ve Önok (n 6) 1265.

²⁸ Can (n 5) 269-270; Turabi (n 13) 128; Artuk, Gökçen, Alşahin ve Çakır (n 3) 988; 765 sayılı TCK'nın 202'nci maddesinde düzenlenen zimmet suçu bakımından da zararın tazmini cezanın

başlamadan önce yerine getirilmesi halinde failin cezasının üçte ikisi, kovuşturma başlamadan önce yerine getirilmesi durumunda yarısı, hüküm verilmeden önce yerine getirilmesi halinde ise üçte biri indirilir. Bu ceza indirimlerini yapıp yapmama noktasında hâkime takdir yetkisi tanınmamıştır.

II. MÜSAMAHA EDİLEN ZİMMET KAVRAMI

A. Genel Olarak

Müsamaha kelimesi Türkçe sözlükte *hoşgörü, görmezlikten gelme, göz yumma* anlamlarına gelmektedir²⁹. Müsamaha edilen zimmet kavramının ceza hukukundaki karşılığı da müsamaha kelimesinin sözlük anlamıyla paraleldir. Kamu görevlilerinin kendilerinin zilyetliğine bırakılan veya koruma ve gözetmekle yükümlü oldukları çok değerli malları sıklıkla kendi özel ihtiyaçları için kullanıp tükettikleri bilinen bir gerçektir. Örneğin, kamu görevlisi, görevini icra ederken kullanması için zilyetliği kendisine bırakılan kalem, kağıt, silgi, zarf gibi oldukça düşük değerdeki malları özel işleri için kullanıp tüketmiş olabilir. Bu gibi durumlarda ilk bakışta TCK'nın 247'nci maddesinde düzenlenen zimmet suçunun unsurlarının oluştuğu söylenebilir. Bu sebeple, bu nitelikteki fiilleri işleyen kamu görevlilerinin zimmet suçundan cezalandırılıp cezalandırılmayacakları meselesi aydınlatılmaya muhtaçtır.

B. Müsamaha Edilen Zimmetin Belirlenmesi ve Benzer Kavramlardan Farkı

Müsamaha edilen zimmetin cezalandırılmamasının sebebini incelemeye geçmeden önce, bu nitelikteki fiillerin nasıl belirleneceği meselesi ile kullanma zimmeti ve zimmete geçirilen malın değerinin az olması hallerinin müsamaha edilen zimmetten farkını ortaya koymak gerekmektedir.

Kullanma zimmeti, TCK'nın 247'nci maddesinin üçüncü fıkrasında düzenlenen ve fail hakkında zimmet suçunun temel şekline göre hâkime daha az ceza verme yetkisi veren nitelikli bir haldir. Zimmete geçirilen malın değerinin az olması ise, TCK'nın 249'uncu maddesinde düzenlenen ve yine fail hakkında zimmet suçunun temel şekline göre daha az ceza verilmesini gerektiren nitelikli haldir. Kullanma zimmetinden farklı olarak burada cezada indirim yapılıp yapmama noktasında hâkime takdir yetkisi verilmemiştir.

azaltılması sonucunu doğuran bir sebep olarak düzenlenmiş bulunmaktaydı. Bkz. Erem (n 4) 46-47, Süheyl Donay, 'Türk Hukukunda Zimmet' (1968) 2(3) İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi 23,48-49.

²⁹ Türk Dil Kurumu Sözlüğü, <<https://sozluk.gov.tr/>> Erişim Tarihi 04 Ağustos 2021.

Kullanma zimmetinde fail, mal edinme amacı gütmeyen, zilyetliği kendisine bırakılan veya koruma ve gözetmekle yükümlü olduğu malı geçici bir süre kullandıktan sonra iade etmek üzere zimmetine geçirmektedir³⁰. Dolayısıyla, burada zimmete geçirme iradesi, kamu görevlisinin çok düşük değerdeki malı kendi özel ihtiyaçları için kullanmasını ifade eden müsamaha edilen zimmette olduğu gibi sürekli değil geçici niteliktedir. Ayrıca kullanma zimmetindeki iade iradesinin zorlayıcı bir sebebe dayanmaması gerekir³¹.

Müsamaha edilen zimmeti TCK'nın 249'uncu maddesinde düzenlenen ve failin cezasında indirim yapılmasını öngören nitelikli hal olan zimmete geçirilen malın değerinin az olmasından ayıran tek husus ise malın ekonomik değeridir. TCK'nın 249'uncu maddesinde düzenlenen nitelikli halin gündeme gelebilmesi için malın düşük de olsa belirli ağırlıkta bir değerinin olması gerekmektedir. Değer azlığının nasıl belirleneceği konusu tartışmalıdır. Doktrinde bir görüş, değer azlığının belirlenmesinde failin veya mağdurun değil ortalama bir bireyin ekonomik durumunun temel alınmasının isabetli olacağını belirtirken, diğer bir görüş suça konu malın değerinin fail ve mağdur açısından ele alınıp objektif ve subjektif değerlendirmenin birlikte yapılması gerektiğini ifade etmektedir³². Bu görüşlerden herhangi biri benimsenip somut olayda gerekli değerlendirme yapıldıktan sonra suça konu malın değerinin az olduğuna kanaat edilirse bu kez de bu değer azlığının müsamaha edilen zimmet kapsamında kalıp kalmadığı incelenecektir.

Kanaatimizce tüm bu değerlendirmeler ortalama bir kişinin ekonomik durumuna göre, başka bir deyişle objektif olarak yapılmalıdır. Yapılacak objektif değerlendirme sonucunda malın değerinin az olduğuna karar verilirse bu değer azlığının müsamaha edilen zimmet kapsamında olup olmadığı hâkim tarafından takdir edilmelidir. Bu inceleme yapılırken müsamaha edilen zimmete konu malın kapsamı oldukça dar tutulmalıdır. Yalnızca kamu görevlisinin kendi özel ihtiyaçları için

³⁰ Akkaş ve Akpınar (n 7) 473; Can (n 5) 264; İtişgen (n 3) 650-651; Aslan (n 3) 56 Artuk, Gökçen, Alşahin ve Çakır (n 3) 984; Tezcan, Erdem ve Önok (n 6) 1262-1263; Yaşar, Gökcan, ve Artuç (n 22) 7463-7465; Soyaslan (n 3) 737; Mahmut Koca ve İlhan Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler* (4. Baskı, Adalet Yayınevi 2017) 890-891.

³¹ "Öte yandan eylemin kullanma zimmeti olarak kabul edilebilmesi için, failin görevi gereği yasal olarak kendisine tevdi edilen parayı belirli bir süre kullanıp hakkında herhangi bir uyarı, ihbar, şikayet, denetim veya soruşturma olmaksızın kendiliğinden yatırması gerektiği, denetim ve şikayet sonrası ortaya çıkan bu fillerin dairemizin yerleşik uygulamalarına göre mal edinme kastına bağlı olarak bir bütün halinde temellük zimmeti vasfında kabul edildiği", Yargıtay 5 CD, 11541/7128, 10.10.2018 <<https://karararama.yargitay.gov.tr/>> Erişim Tarihi 06 Ağustos 2021.

³² Bu görüşler için bkz. Can (n 5) 263.

zimmetine geçirdiği kalem, silgi ve kâğıt gibi çok değersiz ve önemsiz şeyler bu kapsamda değerlendirilmelidir³³. Ancak malın ekonomik değeri müsamaha edilen zimmet kapsamında değerlendirilebilecek kadar az olsa da idare ve toplum açısından stratejik önemi ve manevi değeri yüksek ise müsamaha edilen zimmetin varlığından bahsedilmesi mümkün olmayacaktır. Aynı esaslardan hareketle, Cumhuriyet savcısı tarafından fiilin müsamaha edilen zimmet kapsamında kaldırılmasının anlaşılması halinde, soruşturmaya başlamadan önce soruşturma yapılmasına yer olmadığı kararı, soruşturma başladıktan sonra ise kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verilmelidir.

Zimmete geçirilen malın ekonomik değeri fiilin gerçekleştirildiği sırada çok düşük olmakla birlikte sonradan artmışsa, yine müsamaha edilen zimmetten bahsedilebilecektir. Nitekim ceza hukukunda suçun işlendiği zaman fiilin gerçekleştirildiği andır³⁴. Failin kastı da fiilin işlendiği ana göre belirlenir³⁵. Kamu görevlisinin, fiili işlediği sırada zimmetine geçirdiği malın ekonomik değerinin çok düşük olduğunu bilmesi müsamaha edilen zimmetin varlığı için yeterlidir. Fail fiilini bu durumu bilerek gerçekleştirmiş olmadıkça malın değerinin sonradan yükselmesi müsamaha edilen zimmetin ortadan kalkacağı anlamına gelmemektedir. Başka bir deyişle, kamu görevlisi, zimmetine geçirdiği ekonomik değeri çok düşük malın değerinin sonradan artacağını bilerek bu fiili gerçekleştirmişse, artık müsamaha edilen zimmetin varlığından bahsedilemeyecektir.

Müsamaha edilen zimmet kapsamında değerlendirilebilecek fiillerin sürekli bir şekilde işlenmesi halinde zimmet suçunun oluşup oluşmayacağı meselesi incelenmesi gereken başka bir husustur. Kamu görevlisinin, münferit olarak

³³ Yargıtay bir kararında kamu görevlisinin eski bir buzdolabını zimmetine geçirmesini şu gerekçelerle müsamaha edilen zimmet yerine TCK'nın 249'uncu maddesi kapsamında değerlendirmiştir: "Olay tarihinde T. İlçe Tarım müdürü olarak görev yapan sanığın çalıştığı kuruma ait olarak demirbaşa kayıtlı bulunan, aynı zamanda koruma ve gözetme yükümlülüğü de söz konusu olan suça konu buzdolabını mal edinme kastı ile amacı dışında evinde götürerek kullandığı şeklinde gerçekleştiği anlaşılan eyleminin TCK'nın 247/1. maddesinde tanımlanan basit zimmet suçunu oluşturacağı, eşyanın eski ve değerinin az olmasının aynı Kanunun 249. maddesine göre değer azlığı nedeniyle sadece cezada indirim gerektireceği, bu nedenle dosya kapsamına göre yüklenen suçun tüm unsurlarıyla oluştuğu gözetilmeden "ceza gerektirici boyutta olmayıp hoşgörüle karşılanabilecek nitelikte" olması şeklinde dosya kapsamı ve oluşa uygun düşmeyen gerekçelerle ve yanılığlı değerlendirme sonucu beraat kararı verilmesi", Yargıtay 5 CD, 14638/1988, 24.02.2014, karar için bkz. İhsan Akçin, *Kamu İdaresinin Güvenliliğine ve İşleyişine Karşı Suçlar* (2. Baskı, Adalet Yayınevi 2019) 165.

³⁴ Özbek, Doğan ve Bacaksız (n 23) 134; Doktrin *Koca ve Üzülmüş*, suçun işlendiği zamanın belirlenmesi konusunda ikili bir ayırım yapılması gerektiğini belirtmektedir. Müelliflere göre, sırf hareket suçlarında suçun işlendiği zaman fiilin gerçekleştirildiği an iken, neticeli suçlarda suçun işlendiği zaman neticenin meydana geldiği andır. Koca ve Üzülmüş (n 26) 80-81.

³⁵ Özbek, Doğan ve Bacaksız (n 23) 265; Koca ve Üzülmüş (n 26) 166.

müsamaha edilen zimmet kapsamında kalan fiilleri belirli bir zaman aralığında ayrı ayrı işlemesi halinde, zimmete konu tüm malların toplam değerine bakılmalı ve bu değer müsamaha edilen zimmet sınırını aşıyorsa zimmet suçunun oluştuğu kabul edilmelidir. Şöyle ki, kamu görevlisinin müsamaha edilen zimmet niteliğindeki fiilleri zincirleme şekilde işlemesi halinde, zimmete geçirilen malların toplam değerinin tolere edilebilir alanın dışına çıkması durumunda artık müsamaha edilen zimmetten bahsedilemeyecektir. Bunun için bu nitelikteki fiillerin kısa bir zaman aralığında işlenmesi gerekmektedir. Fiiller arasında çok uzun zamanın geçtiği durumlarda her bir fiil bağımsız olarak ele alınmalıdır.

Müsamaha edilen zimmetin, suçun tamamlanmasından sonra gündeme gelen ve failin cezasında indirim yapılması sonucunu doğuran şahsi sebep niteliğindeki etkin pişmanlıktan farklı olduğu açıktır.

C. Müsamaha Edilen Zimmetin Hukuki Sonuçları

Kamu görevlisinin kendisinin zilyetliğine bırakılan veya koruma ve gözetmekle yükümlü olduğu çok değerli malı kendi özel ihtiyaçları için zimmetine geçirmesi halinde ceza sorumluluğunun nasıl belirleneceğine ilişkin bir hükme madde metninde yer verilmiş değildir. Ancak, TCK'nın 249'uncu maddesinin gerekçesinde, zimmete geçirilen malın değerinin çok az olması halinde bu durumun hoşgörüsü ile karşılanabileceğine ilişkin açıklamalara yer verilmiştir. Gerekçenin ilgili kısmı şu şekildedir:

“Zimmete geçirilen malın değerinin çok az olması durumunda, bu tasarruf, hoşgörüsüyle karşılanabilir. Suç konusu malın değerinin çok düşük olmasına rağmen, bunun zimmete geçirilmesi haksızlık oluşturmakla beraber, fiilin ihtiva ettiği haksızlık muhtevası cezaya layık, cezayı gerektirici boyutta olmayabilir. Kullanma zimmeti de bazı durumlarda gerek süre gerek biçim bakımından hoşgörüsüyle karşılanabilir.”

Her ne kadar madde metninde bir açıklamaya yer verilmemiş olsa da madde gerekçesi ile kanun koyucunun bu konudaki iradesi ortaya konulmuş, müsamaha edilen zimmetin cezalandırılmayacağı kabul edilmiştir³⁶. Ancak bu sonucun hukuki sebebine madde gerekçesinde yer verilmemiştir.

³⁶ Yasemin Baba, 'Haksızlık İçeriğindeki Azlığın Cezalandırma Üzerindeki Etkisi' (Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2017) 256. Müellif ayrıca, TCK'nın 145'inci maddesinde düzenlenen ve hırsızlık suçunda suça konu malın değerinin az olması halinde hakime ceza vermeme noktasında takdir yetkisi veren hükmün bir benzerinin zimmet suçu bakımından da kabul edilmesinin uygulamayı rahatlatacağını savunmaktadır. Müellife

Bu nitelikteki zimmet fiillerinin cezai sonuçları doktrinde de tartışılmaktadır. Dış görünüşü itibariyle suçun unsurları olduğundan müsamaha edilen zimmetin suç teşkil edip cezalandırılması gerektiği savunulabilir olmakla birlikte, madde gerekçesi ve aşağıda yapılacak olan açıklamalar göz önünde bulundurulduğunda bu sonuca katılmanın mümkün olmadığı söylenmelidir. Nitekim Türk doktrinde müsamaha edilen zimmetin cezalandırılması gerektiğini belirten bir görüşe de rastlanmamıştır.

Doktrindeki bir görüşe göre bu nitelikteki fiillerin işlenmesi ile zimmet suçu gündeme gelecek ancak failin cezalandırılması yoluna gidilemeyecektir. Örneğin; bir kamu görevlisinin, kendisinin zilyetliğine bırakılan bir bilgisayardan kişisel işleri için çıktı alması halinde hem bilgisayarı amaç dışında kullanması söz konusu olacak hem de kullanılan kağıtlar mal edinilmiş olacaktır. Bu durumda da zimmet suçu oluşacaktır³⁷. Ancak bu görüşe göre, bu nitelikteki fiillerin işlenmesi ile her ne kadar zimmet suçu oluşacaksa da failin durumu Ceza Muhakemesi Kanunu'nun³⁸ (CMK) 223'üncü maddesinin dördüncü fıkrasının (d) bendine göre değerlendirilmeli ve bu kişiler hakkında işlenen fiilin haksızlık içeriğinin azlığı sebebiyle "ceza verilmesine yer olmadığı kararı" verilmelidir³⁹.

Kanaatimizce, aşağıda gerekçesi açıklanacak olmakla birlikte, müsamaha edilen zimmetin varlığı halinde bir suçun olduğundan bahsedilmesi mümkün değildir. Bir an için müsamaha edilen zimmetin varlığı halinde suçun olduğu kabul edilirse de CMK'nın 223'üncü maddesinin dördüncü fıkrasının (d) bendindeki "işlenen fiilin haksızlık içeriğinin azlığı" sebebiyle fail hakkında hükmedilecek ceza verilmesine yer olmadığı kararının her suç tipi bakımından uygulanıp uygulanmayacağı meselesi belirsizdir⁴⁰. Nitekim Yargıtay da CMK'nın 223'üncü

göre böyle bir düzenlemenin mevcudiyeti halinde aşağıda yapılacak olan teorik tartışmalara girilmeden müsamaha edilen zimmetin varlığı meselesi çözülmüş olacaktır.

³⁷ Mustafa Özen, *Ceza Hukuku Özel Hükümler Dersleri* (4. Baskı, Adalet Yayınevi 2019) 791.

³⁸ Ceza Muhakemesi Kanunu, Kanun Numarası: 5271, Kabul Tarihi: 4.12.2004, RG. 17.12.2004/25673.

³⁹ Özen (n 37) 791; Zeki Hafizoğulları ve Muharrem Özen, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Millete ve Devlete Karşı Suçlar* (1. Baskı, U-S-A Yayıncılık 2016) 14; Koca ve Üzülmöz (n 30) 883.

⁴⁰ Doktrinde *Akbulut* söz konusu hükmün kanunda açıkça belirtilen sınırlı hallerde uygulanabileceğini belirtmektedir. Örneğin, TCK'nın 145'inci maddesinde hırsızlık suçunun konusunu oluşturan malın değerinin az olması halinde failin cezasında indirim yapma veya ceza vermekten vazgeçme konusunda hâkime takdir yetkisi verilmiştir. Burada hâkimin takdir yetkisini cezadan vazgeçmekten yana kullanması durumunda fail hakkında verilecek hüküm, CMK'nın 223'üncü maddesinin dördüncü fıkrasının (d) bendi uyarınca, "işlenen fiilin haksızlık içeriğinin azlığı" sebebiyle ceza verilmesine yer olmadığı kararıdır. Dolayısıyla bu hüküm türü yalnızca kanunda fail hakkında ceza verilemeyeceğinin açıkça öngörüldüğü durumlarda uygulanabilir. Bkz. Akbulut (n 23) 199; CMK m. 223/4-(d)'nin tüm suçlar bakımından uygulanma kabiliyetini haiz

maddesinin dördüncü fıkrasının (d) bendindeki hükmün her suç bakımından uygulanacak genel bir hüküm olmadığına, bu hükmün ancak kanunda açıkça belirtilen sınırlı hallerde uygulanma kabiliyetini haiz olduğuna, aksi yönde bir kabulün kanunilik ilkesine aykırı olacağına karar vermiştir⁴¹.

Doktrinin çoğunluğu ise, kanaatimizce de uygun olacak şekilde, kamu görevlisinin görevi gereği kendisinin zilyetliğine bırakılan veya koruma ve gözetmekle yükümlü olduğu çok değerli malları zimmetine geçirerek kendi özel ihtiyaçları için kullanması durumunda müsamaha edilen zimmetin varlığını kabul etmekte ve bu nitelikteki fiillerin suç oluşturmadığını savunmaktadır⁴².

olduğunu belirten görüş için bkz. Zahit Yılmaz, 'Ceza Muhakemesi Kanunu Açısından İşlenen Fiilin Haksızlık İçeriğinin Azlığı' İbrahim Şahbaz, Gonca Kuru ve Melike Ezgi Yetimoğlu (ed.) *Anayasa Hukukundaki Gelişmelerin Işığında Kamu Hukuku Sempozyumu* (Maltepe Üniversitesi Yayınları 2022) 162-163. Yazar konuyla ilgili doktrindeki diğer görüşler ile Yargıtay içtihadını açıkladıktan sonra kendi görüşünü ortaya koymakta ve bu düzenlemenin her suçta uygulanmayacağı yönündeki kabulü hükmün açık lafzı karşısında hatalı bulmaktadır. Yazar ayrıca bu kabulün suç ve ceza prensipleri gereği dikkate alınabileceğini, ancak bunun için kanunda değişiklik yapılarak ilgili hükmün ya malvarlığına karşı suçlarda değer azlığı ya da suçun konusunun değerinin azlığı şeklinde değiştirilmesi gerektiğini belirtmektedir.

⁴¹ "CMK'nın 223/4-d maddesinde yer alan "fiilin haksızlık içeriğinin azlığı" nedeniyle ceza verilmesine yer olmadığına karar verilebilmesi için, eylemin suç olarak düzenlendiği Kanun normunda bu konuda açık bir hükmün bulunması, suç ve cezanın kanuniliği ilkesinin sonucu olarak zorunludur. Başka bir anlatımla fiilin haksızlık içeriğinin azlığı, her suç için uygulanabilecek genel bir hüküm niteliğinde olmayıp, sadece kanunda öngörülen hallerde uygulama imkanı bulunan bir hükümdür", Yargıtay 18 CD, 6947/8025, 15.10.2015 <<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay-kararlari>> Erişim Tarihi 31 Ağustos 2023. "Sanık Eyüp'ün, yaz aylarında kullanmak üzere köyüne ev yaptırdığı, evinin hemen arkasında amcasının oğlu olan katılan Kemal'e ait araba garajının bulunduğu, araba garajının çatısından sanığın evine gelen yağmur ve kar suları nedeniyle sanığın kazmayla garajı yıktığı ve bu şekilde mala zarar verme suçunu işlediği iddia olunan somut olayda; mahkemece sanığın eyleminde haksızlık içeriğinin az olduğu gerekçesiyle ceza verilmesine yer olmadığına karar verilmiş ise de; sanığın, katılanın garajından akan suların evine zarar vermesi nedeniyle mala zarar verme fiilini işlemiş olmasının, eylemin haksızlık içeriğinin azlığı sonucunu doğurmayacağı, bu suç yönünden şahsi cezasızlık ve etkin pişmanlık sebepleri dışında failin cezalandırılmasına engel oluşturacak herhangi bir düzenlemenin Türk Ceza Kanunu'nda yer almadığı, gözetilmeden yasal dayanağı olmayan yazılı gerekçeyle ceza verilmesine yer olmadığına karar verilmesi...", Yargıtay 15 CD, 27729/18419, 10.11.2014, <<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay-kararlari>> Erişim Tarihi 31 Ağustos 2023. "Katılanın, sanık ve kızına karşı gerçekleştirdiği eylemlerden sonra sanığın eylemini gerçekleştirmesine dayanarak, sanık hakkında CMK'nın 223/4-d maddesindeki "işlenen fiilin haksızlık içeriğinin azlığı" nedeniyle ceza verilmesine yer olmadığına karar verilemeyeceği gözetilmeden, şartları varsa TCK'nın 29. maddesinin uygulanması yerine yazılı şekilde hüküm kurulması...", Yargıtay 18 CD, 7028/16100, 13.11.2019, <<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay-kararlari>> Erişim Tarihi 31 Ağustos 2023. Kararlar ve Yargıtay içtihadının analizi için ayrıca bkz. Yılmaz (n 40) 168-170.

⁴² Artuk, Gökçen, Alşahin ve Çakır (n 3) 971; Tezcan, Erdem ve Önok (n 6) 1275; Aslan (n 3) 56; Toroslu (n 3) 285; Okuyucu Ergün (n 3) 74-75; Can (n 5) 266; Erem (n 4) 43; Nur Centel, 'Zimmet

Doktrinde hâkim görüş kanun gerekçesine paralel olarak müsamaha edilen zimmetin suç oluşturmayacağını ve cezalandırılmayacağını savunsa da müellifler bu sonucu farklı gerekçeler ile izah etmektedirler. Aşağıda bu görüşler üç ana başlık altında incelendikten sonra, kendi görüşümüz neden-sonuç ilişkisi doğrultusunda izah edilecektir.

D. Müsamaha Edilen Zimmetin Suç Oluşturmamasının ve Cezalandırılmamasının Hukuki Gerekçesini Açıklayan Görüşler

1. İdarenin Varsayılan Rızasının Bulunması Sebebiyle Hukuka Aykırılığın Ortadan Kalktığını Savunan Görüş

Doktrinde müsamaha edilen zimmetin suç oluşturmadığını savunan görüşlerden ilkinde göre bu sonucun gerekçesi, idarenin varsayılan rızası ile fiilin hukuka aykırılık unsurunun ortadan kalkacak olmasıdır. Suçun hukuka aykırılık unsuru bulunmadığında ortada cezalandırılabilir bir fiilin varlığından da bahsedilemeyecektir. Başka bir deyişle, bu görüş, idarenin varsayılan rızası ile müsamaha edilen zimmet niteliğindeki fiillerin hukuka uygun hale geleceğini belirtmektedir⁴³.

İlgilinin rızası, TCK'nın 26'ncı maddesinin ikinci fıkrasında düzenlenen ve şartları gerçekleştiğinde kanuni tanıma uygun fiilin hukuka aykırılık unsurunu ortadan kaldıran bir hukuka uygunluk sebebidir⁴⁴. Hukuka uygun bir rızanın varlığından bahsedilebilmesi için birtakım şartların bir arada bulunması gerekmektedir. Bu şartlar; kişinin üzerinde mutlak surette tasarruf edebileceği bir hakkının bulunması, kişinin rıza göstermeye ehil olması, rızanın sakat bir iradeye dayanmaması, rızanın fiilden önce açıklanması ve rızanın hukuka ve ahlaka aykırı olmamasıdır⁴⁵. Daha çok bilinci yerinde olmayan hastalara yapılan tıbbi

Suçu' (2019) 21 Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi-Prof. Dr. Durmuş Tezcan'a Armağan 2779,2788; Şenel Sarsıkoğlu, 'Zimmet Suçu'nun Kooperatifler Kanunu ve Yardım Toplama Kanunu Özelinde Değerlendirilmesi' (2013) (104) Türkiye Barolar Birliği Dergisi 203,210.

⁴³ Erem (n 4) 42-43.

⁴⁴ Özgenç (n 23) 365-366; Akbulut (n 23) 493-494; Zeki Hafizoğulları ve Muharrem Özen, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (5. Baskı, U-S-A Yayıncılık 2012) 251; Ayhan Önder, *Ceza Hukuku Genel Hükümler Cilt: II-III* (2. Bası, Beta Yayınevi 1992) 210; Doğan Soyaslan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (6. Baskı, Yetkin Yayınları 2014) 368; Zafer (n 23) 399; Öztürk ve Erdem (n 23) 296; Özbek, Doğan ve Bacaksız (n 23) 340; Oğuz Erdoğan, Rızanın Ceza Hukuku Sorumluluğu Üzerindeki Etkisi (1. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2021) 90.

⁴⁵ Bu şartlar hakkında detaylı bilgi için bkz. Soyaslan (n 43) 372-375; Özgenç (n 23) 365-378; Zafer (n 23) 400-410; Akbulut (n 23) 499-507; Öztürk ve Erdem (n 22) 298 vd.; Dönmezer ve Erman (n 26) 306 vd.; Hafizoğulları ve Özen (n 39) 252; Önder (n 42) 211-215; Erdoğan (n 42) 107 vd.

müdahalelerin hukuki temelini oluşturmak için geliştirilen varsayılan rıza ise, ilgili kişinin gerçek rızasını gösteremediği durumlarda “kendisine sorulsaydı müdahaleye rıza gösterirdi” şeklinde bir varsayımla fiili hukuka uygun hale getirilmektedir⁴⁶.

Doktrindeki bu görüşe göre; kamu görevlisinin, görevi gereği zilyetliği kendisine bırakılan veya koruma ve gözetmekle yükümlü olduğu ekonomik değeri çok düşük malları kendi özel ihtiyaçlarında kullanmak için zimmetine geçirmesinde idarenin varsayılan bir rızası vardır ve söz konusu rıza bu nitelikteki fiilleri hukuka uygun hale getirdiğinden zimmet suçu oluşmamaktadır⁴⁷.

2. Örf ve Âdet Gereği Hukuka Aykırılığın Ortadan Kalktığını Savunan Görüş

Doktrinde diğer bir görüş müsamaha edilen zimmet niteliğindeki fiillerin örf ve âdet gereği suç oluşturmadığını belirtmektedir. Bu görüşe göre, örf ve âdet ile müsamaha edilen zimmet niteliğindeki fiiller hukuka uygun hale gelecektir.

Doktrindeki bazı müellifler, hukuka uygunluk sebeplerinin yalnızca TCK ya da diğer kanunlarda yazılanlarla sınırlı olmayıp örf ve âdet ile bir hukuka uygunluk sebebinin ihdas edilmesinin mümkün olduğunu belirtmektedir⁴⁸. Müsamaha edilen zimmetin cezalandırılmayacağını savunan bu görüşün hareket noktası da burasıdır. Bu görüşte olan müelliflere göre, kamu görevlisinin, zilyetliği kendisine bırakılan veya koruma ve gözetmekle yükümlü olduğu ekonomik değeri çok düşük malı kendi özel ihtiyaçları için kullanmasını toplumun örf ve âdetleri hukuka uygun hale getirmektedir⁴⁹. Dolayısıyla, örf ve âdet yoluyla müsamaha edilen zimmet fiili suç oluşturmamakta ve cezalandırılabilir alandan çıkmış olmaktadır.

⁴⁶ Zeynel T. Kangal, ‘Ceza Hukukunda Varsayılan Rıza’ (2011) 15(4) Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 223,223; Özgenç (n 23) 382; Özbek, Doğan ve Bacaksız (n 23) 352-353.

⁴⁷ Erem (n 4) 42-43.

⁴⁸ Öztekin Tosun, ‘Ceza Hukukunun Gerçek Kaynakları’ (1962) 28 (3-4) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 620,626; Sulhi Dönmezer ve Sahir Erman, *Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku Genel Kısım Cilt: 1* (12. Bası, Beta Yayınevi 1997) 153; Akbulut (n 23) 106; Öztürk ve Erdem (n 23) 50; Zafer (n 23) 105; Hakeri (n 26) 23; Aksi yönde görüş için bkz. Özbek, Doğan ve Bacaksız (n 23) 69.

⁴⁹ Tosun (n 47) 626; Ayhan Önder, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler* (4. Bası, Filiz Kitabevi 1994) 119. Müellif bu görüşüne ek olarak, failde hukuka aykırılık şuurunun bulunmaması sebebiyle de kastın ortadan kalkacağı ve bunun sonucunda fiilin suç teşkil etmeyeceğinin düşünülebileceğini ifade etmektedir.

3. Fiilin Sosyal Uygunluğu Sebebiyle Suç Oluşturmadığını Savunan Görüş

Doktrinde bir diğer görüş müsamaha edilen zimmet niteliğindeki fiillerin sosyal uygunluk sebebiyle suç oluşturmadığını belirtmektedir⁵⁰. Ceza hukukunda fiilin sosyal uygunluğu, dış görünüşü itibariyle suçun kanuni tanımına uyan haksız bir fiilin tarihsel süreç içerisinde oluşan sosyal düzen çerçevesinde tolere edilmesi olarak ifade edilmektedir⁵¹. Buna göre, haksızlık içeriği düşük olan bazı fiillerin suçun kanuni tanımına uymasına karşılık sıklıkla tekrarlanması, toplumun bu nitelikteki haksız fiilleri zaman içerisinde hoşgörü ile karşılmasına, başka bir deyişle bu fiilleri mazur görmesine sebebiyet verebilir. Böylelikle söz konusu fiiller ceza hukuku alanının dışına çıkmış olur.

Fiilin sosyal uygunluğu olarak ifade edilen bu halin doktrinde “önemsiz hareketler” şeklinde isimlendirildiğine de rastlanmaktadır⁵². Düğün arabalarının önünün kesilmesi, dalları bahçenin dışına sarkan ağaçlardan meyve toplanması ve erkek çocukların ailelerinin izni ile sünnet edilmesi gibi fiiller sosyal uygunluğa örnek olarak gösterilmektedir⁵³.

Fiilin sosyal uygunluğunun ceza hukukundaki niteliği tartışmalıdır. Türk doktrinindeki bazı müellifler fiilin sosyal uygunluğunun bir hukuka uygunluk sebebi olduğunu belirtmektedir⁵⁴. Bu konuda diğer bazı müellifler, ultima ratio ilkesinden yola çıkarak, haksızlık teşkil eden bir fiilin cezalandırılabilmesi için özel ağırlıkta olması gerektiğini, sosyal uygunluğunun gündeme geldiği hallerde ise bu nicelik şartının sağlanmadığını ifade etmektedir⁵⁵. Bu görüşe paralel diğer bir görüş, bu gibi

⁵⁰ Tezcan, Erdem ve Önok (n 6) 1275; Özkan (n 22) 75-76; Can (n 5) 266.

⁵¹ Akbulut (n 23) 230.

⁵² Hakan Hakeri, ‘Ceza Hukukunda Önemsiz Hareketler’ (2007) (69) Türkiye Barolar Birliği Dergisi 55 vd.: Müellife göre bir fiilin cezalandırılabilir nitelik arz etmesi için ultima ratio ilkesi gereğince, o suç ile korunan hukuki değer önemli ölçüde ihlal edilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda bir kamu görevlisinin değeri çok düşük bir hediyeyi kabul etmesi ihtimalinde rüşvet suçu, çok değerli bir malı kendi özel ihtiyaçları doğrultusunda kullanması halinde ise zimmet suçu oluşmaya caktır. Zira bu fiiller haksızlık içeriği bakımından cezalandırılmaya layık değildir.

⁵³ Daha fazla örnek için bkz. Akbulut (n 23) 233; Erkek çocukların ailelerinin rızası ile sünnet edilmesinin fiilin sosyal uygunluğu sebebiyle cezalandırılabilir olmadığını bir Alman Ceza Mahkemesi kararından yola çıkarak inceleyen çalışma için bkz. Ayşe Nuhoğlu, ‘Sünnet ve Ceza Hukuku’ (2013) 19(2) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi-Hukuk Araştırmaları Dergisi, Prof. Dr. Nur Centel’e Armağan 211-2020.

⁵⁴ Okuyucu Ergün (n 3) 102.

⁵⁵ Hakeri (n 51) 55; Doktrinde *Baba* müsamaha edilen zimmetin cezalandırılmayacağını belirtmekle birlikte, bu sonucun örf ve âdet, idarenin varsayılan rızası veya fiilin sosyal uygunluğa

durumlarda tipikliğin oluştuğunu ancak haksızlığın cezalandırmayı gerektirecek boyutta olamayabileceğini belirtmektedir⁵⁶. Kanaatimizce de isabetli olan doktrin-deki hâkim görüş ise, fiilin sosyal uygunluğunun tipikliği ortadan kaldırdığı yönündedir⁵⁷. Nitekim fiilin sosyal uygunluğunun hukuka uygunluk sebebi olarak kabul edilmesi bu fiillerin haksızlık niteliğini ortadan kaldıracaktır. Oysaki fiilin sosyal uygunluğunun mevcut olduğu hallerde fiilin haksızlık muhtevası ortadan kalkmamakta, devam etmektedir. Fiilin sosyal uygunluğu bu fiillerin suç teşkil etmesini önleyerek yalnızca ceza hukuku sahası dışarısına çıkarmaktadır. Bir haksızlığın ne zaman cezalandırılmayı gerektirecek boyuta ulaşacağıının belirlenmesi de oldukça zordur. Bu sebeple meselenin bu açıdan ele alınması da fayda getirmeyecektir. Dolayısıyla bu durumda suçun oluşmamasının sebebi fiilin hukuka uygun hale gelmesi veya haksızlık içeriğinin cezalandırılacak ağırlığa ulaşmaması değil, sosyal açıdan uygun olan fiilin münhasıran kanuni tanım ile bağdaşmamasıdır.

Fiilin sosyal uygunluğu teorisine göre, hayatın akışı içerisinde toplumun ve hukuk düzeninin devamında olağan karşılanan haksızlık içeriği çok düşük fiiller cezalandırılmayacağı için, bir kamu görevlisinin ekonomik değeri çok düşük olan bir malı kendi özel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla zimmetine geçirmesinden ibaret fiiller de cezalandırılmayacaktır⁵⁸.

4. Değerlendirme ve Görüşümüz

Kanaatimizce, müsamaha edilen zimmetin cezalandırılmamasının sebebi örf ve âdet ya da idarenin varsayılan rızası ile bu nitelikteki fiillerin hukuka uygun hale gelmesi değildir. Müsamaha edilen zimmetin cezalandırılmamasının sebebi, bu fiillerinin sosyal uygunluğudur.

Müsamaha edilen zimmet fiili idarenin varsayılan rızası ile hukuka uygun hale gelemmez. Zira, yukarıda da ifade edildiği üzere, ilgilinin rızası TCK'nın 26'ncı maddesinin ikinci fıkrasında düzenlenen bir hukuka uygunluk sebebidir⁵⁹. Rızanın bir fiili hukuka uygun hale getirebilmesi için; kişinin üzerinde mutlak surette tasarruf

kavramları ile açıklanamayacağını savunmaktadır. Müellife göre bu sonucun doğmasının sebebi fiilin, orantılılık ve ceza hukukunun son çare olması (ultima ratio) ilkeleri doğrultusunda değerlendirildiğinde cezaya layık bir haksızlık ortaya koymamasıdır. Bkz. Baba (n 36) 256.

⁵⁶ İzzet Özgenç, *Ekonomik Çıkar Amacıyla İşlenen Suçlar* (1. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2002) 196.

⁵⁷ Akbulut (n 23) 232.

⁵⁸ Özkan (n 22) 76; Artuk, Gökçen, Alşahin ve Çakır (n 3) 971; Can (n 5) 266.

⁵⁹ Özgenç (n 23) 365-366; Akbulut (n 23) 493-494; Hafizoğulları ve Özen (n 43) 251; Önder (n 43) 210; Zafer (n 23) 399; Öztürk ve Erdem (n 23) 296.

edebileceği bir hakkının bulunması, kişinin rıza göstermeye ehil olması, rızanın sakat bir iradeye dayanmaması, rızanın fiilden önce açıklanması ve rızanın hukuka ve ah-laka aykırı olmaması gerekmektedir. Bu görüşün isabetli olup olmadığının belirlen-mesi noktasında, rıza göstermeye ehil olma ve kişinin üzerinde mutlak surette tasarf edebileceği bir hakkının olması şartlarının değerlendirilmesi gerekmektedir.

Toplumunu oluşturan herkesin mağdur olduğu ve TCK'nın "Topluma Karşı Suç-lar" ile "Millele ve Devlete Karşı Suçlar" kısımlarda düzenlenen suçlarda ilgilinin rızası bir hukuka uygunluk sebebi teşkil etmez⁶⁰. Zira burada fiile rıza gösterecek olan kişi veya kişiler belirli değildir. Yukarıda da ifade edildiği üzere zimmet su-çunun mağduru toplumu oluşturan herkes olduğu için idarenin bu nitelikte bir fiile rıza göstermesi hukuken mümkün değildir. Dolayısıyla zimmet suçunda ilgi-linin (idarenin) rızası fiili hukuka uygun hale getiremez. Ayrıca, daha çok bilinci yerinde olmadığı için rızası alınamayan bir hastaya yapılan tıbbi müdahalenin hu-kuki temelini oluşturmak için geliştirilen varsayılan rıza teorisinin bir hukuka uy-gunluk sebebi olup olmadığı konusu da doktrinde henüz çözüme kavuşturulama-mıştır⁶¹. Varsayılan rızanın tıbbi müdahalelerde dahi hukuka uygunluk sebebi olup olmayacağı belirsiz iken zimmet suçunda bunu kabul etmek hem de varsa-yılan rızayı gerçek kişi olmayan idareye hasretmek uygun olmayacaktır.

Müşamaha edilen zimmetin idarenin varsayılan rızası ile hukuka uygun hale gelemeyeceğinin ikinci gerekçesi ise hukuka uygunluğun tüm hukuk düzeni ile ilgili olmasıdır. Başka bir deyişle, bir fiilin hukuka uygun olduğunun kabul edil-mesi onun haksızlık niteliğini ortadan kaldıracak, hukukun diğer alanlarındaki yaptırımların da söz konusu fiil hakkında uygulanması mümkün olmayacaktır⁶². Müsamaha edilen zimmetin suç oluşturmadığı söylenebilirse de esasen haksızlık niteliği devam eden bu fiilin hukuka uygun olduğu söylenemez. Nitekim kamu görevlisi zilyetliği kendisine bırakılan veya koruma ve gözetmekle yükümlü ol-duğu mal üzerinde malik gibi tasarrufta bulunarak, kanunların kendisine yükle-diği zimmeti altındaki malı koruma yükümlülüğünü ihlal etmiştir. Kamu

⁶⁰ Özgenç (n 23) 366-367; Akbulut (n 23) 499.

⁶¹ Erdoğan (n 43) 179-180; Özgenç (n 23) 383-386. Yazar bu gibi tıbbi müdahalenin görevin ifası (TCK m. 24/l) hukuka uygunluk sebebi kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini, varsayım dayalı olarak hüküm tesis etmenin hukuk kurallarının dayanağını oluşturan ve gerçeklik üze-rine bina edilen davranışların normlarına uygun olmayacağını belirtmektedir. Bu tıbbi müda-halenin hukuka uygunluğunu varsayılan rıza çerçevesinde değerlendiren görüş için bkz. Barış Erman, *Tıbbi Müdahalelerin Hukuka Uygunluğu* (1. Baskı, Seçkin Yayınevi 2003) 139 vd.

⁶² Neslihan Göktürk, 'Suçun Yasal Tanımında Yer Alan "Hukuka Aykırılık" İfadesinin İcra Ettiği Fonksiyon' (2016) 7 (1) İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 407, 419.

görevlilerine yönelik olarak yürürlüğe konulan birçok kanunda, kamu görevlisinin zilyetliği görev gereği kendisine bırakılan malların kullanılması noktasında gerekli özeni gösterememesi disiplin suçu olarak düzenlenmiştir. Bu yükümlülüklerin ihlali sebebiyle kamu görevlisine disiplin yaptırımını uygulanabilir. Ayrıca, fiilin işlenmesiyle ortaya çıkan zararın kamu görevlisinden tazmin edilmesi de mümkündür. Örneğin, kamu görevlisinin, zilyetliği kendisine bırakılan veya koruma ve gözetmekle yükümlü olduğu kalem, kâğıt gibi çok değersiz malları istikrarlı bir şekilde kendi özel ihtiyaçları için kullandığı durumlarda zimmet suçunun oluşmaması savunulabilirse de ilgili kamu görevlisi hakkında disiplin yaptırımını uygulamak mümkün olabilecektir⁶³. Ancak bu fiile hukuka uygun denilmesi durumunda bu yaptırımların uygulanması da mümkün olmayacaktır.

Ayrıca kanun gerekçesinde, “suç konusu malın değerinin çok düşük olmasına rağmen, bunun zimmete geçirilmesi bir haksızlık oluşturmakla beraber” demek suretiyle, müsamaha edilen zimmetin varlığı halinde fiilin haksızlık niteliğinin devam ettiği hususu vurgulanmaktadır.

Müsamaha edilen zimmetin cezalandırılmamasının hukuki gerekçesi, örf ve âdet ile bu nitelikteki fiillerin hukuka uygun hale geldiğine ilişkin kabul de olamaz. Zira, her ne kadar örf ve âdetin bir hukuka uygunluk sebebi olabileceği doktrindeki bir kısım müellif tarafından kabul edilse de⁶⁴, yukarıda da izah edildiği üzere, bir fiilin hukuka uygun olması onun hukuk düzeninin hiçbir alanı ile çelişmemesini ifade eder. Müsamaha edilen zimmet cezalandırılmasa da bu nitelikteki fiillerin tüm hukuk düzenine uygun olduğundan bahsedilemez. Nitekim kamu görevlisi zilyetliği kendisine bırakılan veya koruma ve gözetmekle yükümlü olduğu mal üzerinde malik gibi tasarrufta bulunarak, kanunların kendisine yüklediği zimmeti altındaki malı koruma yükümlülüğünü ihlal etmiştir. Haksızlık niteliği devam eden bu fiil sebebiyle kamu görevlisine disiplin yaptırımını uygulamak mümkün olduğu gibi ortaya çıkan zarar tazminat yoluyla da giderilebilir. Ancak bu fiile hukuka uygun denilmesi durumunda bu yaptırımların uygulanması da mümkün olmayacaktır. Bu sebeple müsamaha edilen zimmetin cezalandırılmamasının sebebi örf ve âdet ile bu fiilin hukuka uygun hale gelmesi de değildir.

Burada aynı gerekçelerle müsamaha edilen zimmet niteliğindeki fiillerin TCK'nın 26'ncı maddesinin birinci fıkrasında düzenlenen ve “Hakkını kullanan

⁶³ Aynı yönde görüş için bkz. Baba (n 36) 256.

⁶⁴ Tosun (n 47) 626-627; Akbulut (n 23) 83; Örf ve âdet ile hukuka uygunluk sebebi ihdas edilemeyeceği görüşü için bkz. Özgenç (n 23) 305; Özbek, Doğan ve Bacaksız (n 23) 69.

kimseye ceza verilmez” şeklinde formüle edilen hakkın kullanılması hukuka uygunluk sebebi ile hukuka uygun hale gelmeyeceği de belirtilmelidir. Nitekim hakkın kullanılması hukuka uygunluk sebebinden bahsedilebilmesi için, hukuk düzeni tarafından tanınmış bir hakkın varlığı ve bu hakkın sınırları içerisinde kullanılmış olması gerekmektedir⁶⁵. Müsamaha edilen zimmette ise kamu görevlisine bu nitelikteki fiilleri gerçekleştirebilmesi için herhangi bir hak tanınmamıştır. Bilakis, kamu görevlilerinin tabi olduğu birçok kanun, kamu görevlisine, zilyetliği görev gereği kendisine bırakılan veya koruma ve gözetmekle olduğu malları titiz bir şekilde kullanma sorumluluğu yüklemektedir.

Müsamaha edilen zimmetin cezalandırılmamasının sebebi bu nitelikteki fiillerin sosyal uygunluğudur. Zira, tarihsel süreç içerisinde kanuni tanıma uygun birtakım fiillerin toplum nezdinde tolere edilebilir olması sebebiyle cezalandırılabilir alanın dışına çıkarılması mümkündür. Burada aslında suçun kanuni tanımındaki unsurlar dış görünüşü itibarıyla gündeme gelmiş olmakla birlikte, fiil sosyal düzene uygunluk arz ettiğinden cezalandırılmamaktadır. Başka bir deyişle, müsamaha edilen zimmet fiilinin haksızlık niteliği devam etmekle birlikte suçun tipiklik unsuru tamamlanmamıştır.

Yukarıda ifade edildiği üzere doktrinde farklı görüşler olmakla birlikte, kanaatimizce fiilin sosyal uygunluğu halinde bir hukuka uygunluk sebebi gündeme gelmemekte, bu durum tipikliğin ortadan kalkmasına sebebiyet vermektedir. Nitekim müsamaha edilen zimmet hukuka uygun bir fiil değildir. Haksızlık niteliği devam eden bu fiil, yalnızca sosyal uygunluk sebebiyle cezalandırılabilir olmaktan çıkmaktadır. Müsamaha edilen zimmet fiilini gerçekleştiren kamu görevlisi hakkında disiplin yaptırımını uygulamak mümkün olduğu gibi, ortaya çıkan zararın kamu görevlisinden tazmin edilmesi de mümkündür. Müsamaha edilen zimmetin hukuka uygun olduğunun kabul edilmesi halinde ise kamu görevlisi hakkında bu yaptırımların uygulanmasından bahsedilemeyecekti.

Bu yönde bir kabul ceza hukukunun temel ilkelerinden birisi olan ve ceza hukuku yaptırımlarının hukukun diğer yaptırımları ile giderilemeyecek boyuttaki ihlallerin varlığı halinde uygulanması gerektiğini ifade eden ultima ratio (son çare) ilkesine de uygun olacaktır. Ancak tekrar belirtilmelidir ki malik gibi tasarrufta bulunulan malın ekonomik değeri müsamaha edilen zimmet kapsamında değerlendirilecek kadar az olsa da malın idare ve toplum açısından stratejik önemi ve manevi değeri yüksek ise müsamaha edilen zimmetten bahsedilmesi mümkün olmayacaktır.

⁶⁵ Koca ve Üzülmöz (n 26) 286-287; Özbek, Doğan ve Bacaksız (n 23) 322-323.

SONUÇ

TCK'nın "Millete ve Devlete Karşı Suçlar" kısmının "Kamu İdaresinin Güvenirliliğine ve İşleyişine Karşı Suçlar" bölümünde düzenlenen zimmet suçu, kamu görevlisinin görevi gereği zilyetliği kendisine bırakılan veya koruma ve gözetmekle yükümlü olduğu malı zimmetine geçirmesiyle işlenir. Kanun koyucu, kamu görevlisinin, iade etmek üzere ve mal edinme amacı olmaksızın bir malı zimmetine geçirmesi hali ile zimmete geçirilen malın değerinin düşük olması halini cezada indirim yapılması sonucunu doğuran bir nitelikli hal olarak ayrıca düzenlemiştir. Ancak, kamu görevlisinin, kişisel işlerinde kullanmak amacıyla kalem, silgi, kağıt gibi ekonomik değeri çok düşük malları zimmetine geçirmesi halinde, bu fiillerin cezalandırılabilir olup olmadığı ile ilgili bir hükme kanunda yer verilmiştir.

Doktrindeki çoğunluk görüşüne göre, kamu görevlisinin, kişisel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla ekonomik değeri çok düşük olan malları zimmetine geçirmesi halinde zimmet suçu gündeme gelmeyecektir. Bu duruma müsamaha edilen zimmet denmektedir. Nitekim kanun gerekçesinde de kamu görevlisinin ekonomik değeri çok düşük malları zimmetine geçirmesinden ibaret fiillerin hoşgörüsü ile karşılanabileceği yönünde açıklamalara yer verilmiştir.

Öncelikle zimmete geçirilen bir malın müsamaha edilen zimmet kapsamında kalıp kalmadığı belirlenmelidir. Bu belirleme yapılırken objektif esaslardan hareket edilmelidir. Başka bir deyişle ortalama bir bireyin ekonomik durumuna göre zimmete geçirilen malın müsamaha edilecek boyutta olup olmadığı hâkim tarafından takdir edilmelidir. Aynı esaslardan hareketle, Cumhuriyet savcısı tarafından fiilin müsamaha edilen zimmet kapsamında kaldığının anlaşılması halinde, soruşturmaya başlamadan önce soruşturma yapılmasına yer olmadığı kararı, soruşturma başladıktan sonra ise kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmelidir. Bu belirlemeler sonucunda malın ekonomik değerinin çok düşük olduğu tespit edilmesine rağmen, malın idare ve toplum açısından stratejik önemi veya manevi değeri yüksek ise müsamaha edilen zimmetten bahsedilemeyecektir. Fail fiilini bu durumu bilerek gerçekleştirmiş olmadıkça, zimmete geçirilen malın ekonomik değerinin fiilin gerçekleştirildiği sırada çok düşük olmasına karşın sonradan artması halinde yine müsamaha edilen zimmetten bahsedilebilecektir.

Kamu görevlisinin, münferit olarak müsamaha edilen zimmet kapsamında kalan fiilleri belirli bir zaman aralığında ayrı ayrı işlemesi halinde, zimmete konu tüm malların toplam değerine bakılmalı ve bu değer müsamaha edilen zimmet sınırını aşarsa zimmet suçunun oluştuğu kabul edilmelidir.

Doktrindeki hâkim görüş müsamaha edilen zimmetin varlığı halinde TCK'nın 247'nci maddesinde düzenlenen zimmet suçunun oluşmayacağı yönünde olsa da bu sonuca varma gerekçesi müellifler tarafından farklı şekilde izah edilmektedir. Bir görüş müsamaha edilen zimmetin idarenin varsayılan rızası ile hukuka uygun hale geldiğini belirtmektedir. Bu konuda başka bir görüş, müsamaha edilen zimmet fiilinin örf ve âdet ile hukuka uygun hale geldiğini belirtmektedir.

Müsamaha edilen zimmetin ceza sorumluluğu gerektiren alanın dışında olduğunu ifade eden ve kanaatimizce de isabetli olan doktrindeki son görüşe göre ise bu nitelikteki fiilleri suç olmaktan çıkaran şey fiilin sosyal uygunluğudur. Burada her ne kadar zimmet suçunun maddi unsurları dış görünüşü itibarıyla oluşmuş olsa da bu nitelikteki fiiller tarihsel süreç içerisinde oluşan sosyal düzen çerçevesinde tolere edilebilir özellikte görüldüğünden suçun tipiklik unsuru tamamlanmamaktadır. Bununla birlikte, hukuka aykırı olan ve dolayısıyla haksızlık niteliği devam eden bu fiili gerçekleştiren kamu görevlisine disiplin yaptırımını uygulamak veya fiilin işlenmesi ile ortaya çıkan zararı kendisinden tazmin etmek mümkündür.

KAYNAKÇA

- Akbulut B, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (6. Baskı, Adalet Yayınevi 2019)
- Akçin İ, *Kamu İdaresinin Güvenilirliğine ve İşleyişine Karşı Suçlar* (2. Baskı, Adalet Yayınevi 2019)
- Akkaş AH ve Akpınar E, 'Kullanma Zimmeti' (2021) (2) Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 465-494
- Artuk ME, Gökçen A, Alşahin ME, ve Çakır K, *Ceza Hukuku Özel Hükümler* (18. Baskı, Adalet Yayınevi 2019)
- Aslan V, 'Zimmet Suçu' (2013) 71(1) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 43-66
- Aydos OS, *Pratik Eşya Hukuku* (5. Baskı, Gazi Kitabevi 2022)
- Aytekin İnçoğlu A, 'Zimmet' Özel Ceza Hukuku, C. IX, Kamu İdaresinin Güvenilirliğine ve İşleyişine Karşı Suçlar (1. Baskı, On İki Levha Yayıncılık 2021)
- Baba Y, *Türk Ceza Kanunu'nda Etkin Pişmanlık* (1. Baskı, On İki Levha Yayıncılık 2013)
- Baba Y, 'Haksızlık İçeriğindeki Azlığın Cezalandırma Üzerindeki Etkisi' (Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2017)
- Can N, 'Türk Ceza Kanunu'nda Zimmet Suçu' (2020) 25(43) Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 239-278
- Centel N, 'Zimmet Suçu' (2019) 21 Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi-Prof. Dr. Durmuş Tezcan'a Armağan 2779-2800
- Donay S, 'Türk Hukukunda Zimmet' (1968) 2(3) İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi 23-52
- Dönmezer S ve Erman S, *Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku Genel Kısım Cilt I* (12. Bası, Beta Yayınevi 1997)
- Dönmezer S ve Erman S, *Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku Cilt II* (14. Bası, Der Yayınları 2019)
- Erdoğan O, *Rızanın Ceza Hukuku Sorumluluğu Üzerindeki Etkisi* (1. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2021)
- Erem F, *Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku Cilt: I Genel Hükümler* (8. Baskı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları 1968)
- ___ 'Zimmet ve İhtilas' (1957) 14(1-4) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 38-47
- Erman B, *Tıbbi Müdahalelerin Hukuka Uygunluğu* (1. Baskı, Seçkin Yayınevi 2003)
- Göktürk N, 'Suçun Yasal Tanımında Yer Alan "Hukuka Aykırılık" İfadesinin İcra Ettiği Fonksiyon' (2016) 7 (1) İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 407-450

- Güngör D, '5411 sayılı Bankacılık Kanununda Zimmet Suçu' (2009) 67(4) Ankara Barosu Dergisi 23-30
- Hafizoğulları Z ve Aygün Eşitli E, *Kamu İdaresinin Güvenilirliğine ve İşleyişine Karşı Suçlar* (1. Baskı, U-S-A Yayıncılık 2014)
- Hafizoğulları Z ve Özen M, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (5. Baskı, U-S-A Yayıncılık 2012)
- ___ ve Özen M, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Millete ve Devlete Karşı Suçlar* (1. Baskı, U-S-A Yayıncılık 2016)
- Hakeri H, 'Ceza Hukukunda Önemsiz Hareketler' (2007) (69) Türkiye Barolar Birliği Dergisi 55-96
- ___ *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (22. Baskı, Adalet Yayınevi 2019)
- İtişgen R, 'Türk Ceza Hukukunda Zimmet Suçu' (2013) 71(1) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 639-672
- Kangal ZT, 'Ceza Hukukunda Varsayılan Rıza' (2011) 15(4) Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 223-251
- Koca M ve Üzülmöz İ, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler* (4. Baskı, Adalet Yayınevi 2017)
- ___ ve Üzülmöz İ, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (13. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2020)
- Nuhoğlu A, 'Sünnet ve Ceza Hukuku' (2013) 19(2) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi-Hukuk Araştırmaları Dergisi, Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan 211-2020.
- Okuyucu Ergün G, *Türk Ceza Hukukunda Zimmet Suçu* (1. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2008)
- Önder A, *Ceza Hukuku Genel Hükümler Cilt: II-III* (2. Bası, Beta Yayınevi 1992)
- ___ *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler* (4. Bası, Filiz Kitabevi 1994)
- Özbek VÖ, Doğan K ve Bacaksız P, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (13. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2022)
- Özen M, *Ceza Hukuku Özel Hükümler Dersleri* (4. Baskı, Adalet Yayınevi 2019)
- Özgenç, *Ekonomik Çıkar Amacıyla İşlenen Suçlar* (1. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2002)
- ___ *Zimmet Suçu* (2. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2012)
- ___ *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (17. Bası, Seçkin Yayıncılık 2021)
- Özkan H, *Türk Ceza Kanununda Zimmet Suçu* (1. Baskı, Adalet Yayınevi 2013)
- Öztürk B ve Erdem MR, *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku* (20. Bası, Seçkin Yayıncılık 2020)
- Sarsıkoğlu Ş, 'Zimmet Suçu'nun Kooperatifler Kanunu ve Yardım Toplama Kanunu Özetinde Değerlendirilmesi' (2013) (104) Türkiye Barolar Birliği Dergisi 203-224
- Soyaslan D, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (6. Baskı, Yetkin Yayınları 2014)

___ *Ceza Hukuku Özel Hükümler* (10. Baskı, Yetkin Yayınları 2014)

Sümer AE, 'Yargı Kararları Çerçevesinde Örgüt Suçlarında Etkin Pişmanlık' (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2021)

Tezcan D., Erdem MR ve Önok RM, *Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku* (18. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2020)

Toroslu N, *Ceza Hukuku Genel Kısım* (19. Baskı, Savaş Yayınevi 2013)

___ *Ceza Hukuku Özel Kısım* (8. Baskı, Savaş Yayınevi 2015)

Tosun Ö, 'Ceza Hukukunun Gerçek Kaynakları' (1962) 28(3-4) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 620-632

Turabi S, *Zimmet Suçları* (1. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2012)

Yaşar O., Gökcan HT ve Artuç M, *Yorumlu-Uygulamalı Türk Ceza Kanunu* (2. Baskı, Adalet Yayınevi 2014)

Yılmaz Z, 'Ceza Muhakemesi Kanunu Açısından İşlenen Fiilin Haksızlık İçeriğinin Azlığı' İbrahim Şahbaz, Gonca Kuru ve Melike Ezgi Yetimoğlu (ed.) *Anayasa Hukukundaki Gelişmelerin Işığında Kamu Hukuku Sempozyumu* (Maltepe Üniversitesi Yayınları 2022)

Zafer H, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (7. Bası, Beta Yayınevi 2019)